

KREM, 2024, 2(1004): 139–159
ISSN 1898-6447
e-ISSN 2545-3238
<https://doi.org/10.15678/KREM.2024.1004.0208>

Kierunek zmian procesów globalizacyjnych zachodzących w Polsce w obliczu pandemii COVID-19 oraz agresji Rosji na Ukrainę

Changes in Globalisation Processes in Poland in the Face of the COVID-19 Pandemic and Russia's Aggression against Ukraine

Pamela Kruczek

Szkoła Doktorska Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków, Polska,
e-mail: pamela.kruczek@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5223-8406>

Artykuł udostępniany na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 (CC BY 4.0); <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Sugerowane cytowanie: Kruczek, P. (2024). Kierunek zmian procesów globalizacyjnych zachodzących w Polsce w obliczu pandemii COVID-19 oraz agresji Rosji na Ukrainę. *Krakow Review of Economics and Management / Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 2(1004), 139–159. <https://doi.org/10.15678/KREM.2024.1004.0208>

ABSTRACT

Objective: To examine globalisation processes in Poland in the years 2000–2022 and to determine the impact of the COVID-19 pandemic and Russia's aggression against Ukraine on the further development of those processes.

Research Design & Methods: The article analyses elements included in the KOF Globalisation Index describing economic, social and political globalisation in the years 2000–2022.

Findings: In the years 2000–2020, Poland was highly internationalised politically, semi-internationalised socially and the least internationalised economically. The outbreak of the COVID-19 pandemic and Russia's aggression against Ukraine clipped international trade, while the value of portfolio investments and FDI in Poland increased. At the same time, the number of tourists visiting Poland declined significantly, civil liberties were restricted during the pandemic,

and Poland's media freedom ranking fell, as did the balance of immigrants seeking permanent residence in the country. In the face of Russia's aggression against Ukraine, many countries have imposed sanctions on Russia, strengthening international cooperation.

Implications/Recommendations: The COVID-19 pandemic and the war in Ukraine sped up some economic and social processes but slowed others. Changes in globalisation processes in Poland in the coming years will depend on the duration of the Ukrainian-Russian conflict. There is a need for further research on these issues.

Contribution: This study will help understand the new challenges Poland is facing from these crises.

Article type: original article.

Keywords: globalisation, KOF Globalisation Index, Ukrainian-Russian conflict, COVID-19 pandemic, globalisation processes in Poland.

JEL Classification: F51, F60, F63.

1. Wprowadzenie

Globalizacja oznacza wzrost współzależności i wzajemnego oddziaływania państw, przedsiębiorstw i ludzi na świecie. Procesy globalizacyjne przejawiają się przede wszystkim w rozwoju handlu międzynarodowego i inwestycji zagranicznych. Dzięki nim wzrasta szybkość przepływu kapitału i usług, zwiększa się mobilność ludzi, a także pojawiają się duże możliwości przyspieszania wzrostu gospodarczego. Od początku XXI w. widoczny jest znaczący rozwój procesów globalizacyjnych w Polsce, głównie wskutek przystąpienia do Unii Europejskiej. W 2020 r. wybuch pandemii COVID-19 sprawił, że w niektórych obszarach gospodarczych i społecznych nastąpiło przyspieszenie wspomnianych procesów, a w innych ich spowolnienie, co przyczyniło się do zmiany charakteru globalizacji. Następnie wybuch wojny w Ukrainie w 2022 r. spowodował napływ imigrantów z Ukrainy do Polski, przyczynił się do zahamowania handlu międzynarodowego, a także wpłynął na sferę finansową w Polsce.

Celem artykułu jest przedstawienie procesów globalizacyjnych, które zaszły w Polsce w latach 2000–2022, oraz określenie wpływu pandemii COVID-19 i agresji Rosji na Ukrainę na dalszy rozwój procesów globalizacyjnych w Polsce. Metodologia badawcza objęła analizę elementów wchodzących w skład indeksu globalizacji KOF, które opisują globalizację ekonomiczną, społeczną i polityczną, w latach 2000–2022. Artykuł stanowi próbę odpowiedzi na następujące pytanie badawcze: jak pandemia COVID-19 oraz agresja Rosji na Ukrainę wpłynęły na procesy globalizacyjne zachodzące w Polsce?

2. Istota zjawiska globalizacji

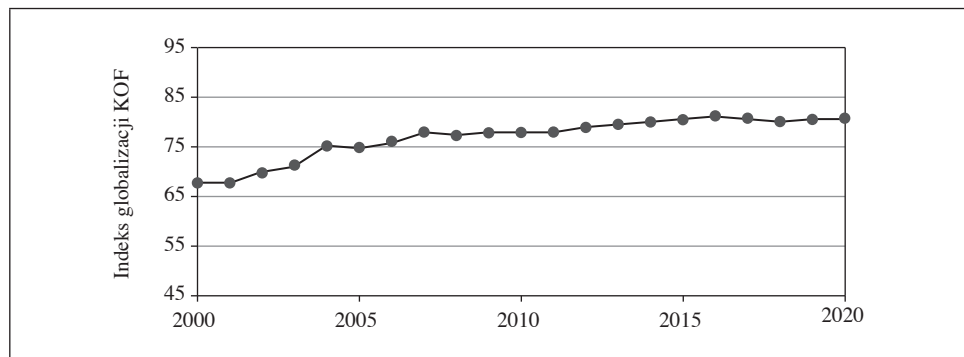
Termin „globalizacja” powstał w połowie lat 80. XX w. i określał głębokie przemiany w obszarach organizacji produkcji, konsumpcji oraz inwestycji, będące następstwem ekonomicznej liberalizacji i zmniejszającej się roli państwa w gospodarce światowej, które doprowadziły do nasilenia się współzależności rynków i produkcji w poszczególnych krajach (Bąkiewicz, 2016, s. 6). Globalizacja oznacza zatem integrację gospodarki światowej (Gilpin, 2001, s. 264). Obecnie odnosi się ona nie tylko do gospodarki, lecz oznacza także intensyfikację stosunków społecznych na świecie. Globalizacja łączy ze sobą odległe miejsca w takiej mierze, że na wydarzenia lokalne wpływają zdarzenia, do których dochodzi w odległości wielu kilometrów, i *vice versa* (Giddens, 1990, s. 21).

Procesy globalizacyjne obejmują zjawiska gospodarcze, polityczne i społeczne, które swoim zasięgiem przekraczają granice jednego kraju (Czerny, 2005, s. 18). W gospodarce globalnej czynniki produkcji (bogactwa naturalne, kapitał, technologia, siła robocza) oraz produkty i usługi krążą po całym świecie (Maśloch, 2005, s. 17). Budowanie sieci relacji zachodzi równocześnie na wszystkich poziomach: mikro (ludzie, przedsiębiorstwa), mezo (sektory, regiony), makro (gospodarki, organizacje międzynarodowe) oraz meta (społeczności, cywilizacje, systemy) (Rosińska-Bukowska, 2014, s. 98).

Postępujące procesy globalizacyjne przyczyniają się do rozwoju technologicznego. Wzrost liczby danych oraz ich dostępności, a jednocześnie ich zaprogramowana selekcja prowadzą do uzyskania jakościowo nowych możliwości. Z postępu technologicznego korzystają przede wszystkim korporacje transnarodowe, które najszybciej pozyskują zasoby umożliwiające dopasowywanie i przekształcanie danych w różnych systemach, w celu uzyskania przewagi konkurencyjnej na globalnym rynku (Nowak, 2018, s. 34). Postęp technologiczny powoduje obniżenie kosztów komunikacji i transportu, co sprzyja wzrostowi międzynarodowego handlu oraz inwestycji zagranicznych. Otwarcie gospodarki na świat stwarza możliwość upowszechnienia nowoczesnych technologii produkcyjnych, wiąże się z wprowadzaniem innowacyjnych rozwiązań w wielu płaszczyznach życia, aktywizuje gospodarczo, integruje osoby o odmiennej kulturze, a także umożliwia swobodne przemieszczanie się w coraz krótszym czasie (Grzybowska, 2013, s. 11–18).

3. Rozwój procesów globalizacyjnych w Polsce w latach 2000–2020

Indeks globalizacji KOF skonstruowany przez A. Drehera (2006) określa poziom globalizacji ekonomicznej, społecznej i politycznej dla ponad 200 krajów świata. Na rys. 1 przedstawiono wartości indeksu globalizacji KOF dla Polski w latach 2000–2020.

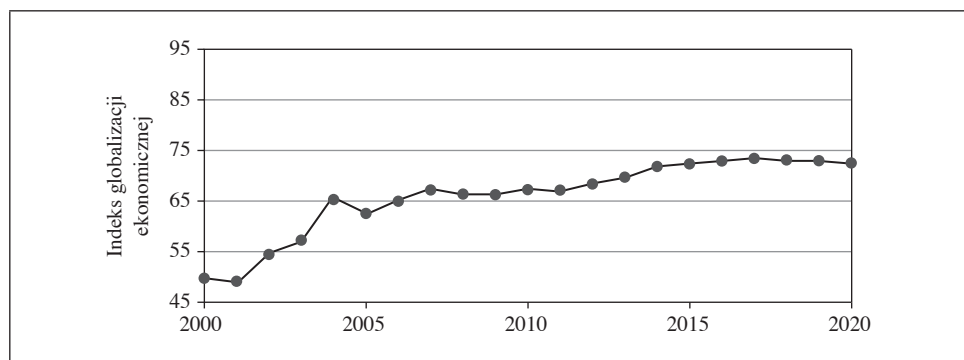

Rys. 1. Indeks globalizacji KOF dla Polski w latach 2000–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie (KOF Globalisation Index, 2022).

W badanym okresie indeks globalizacji KOF wzrósł o 13 pkt. Największa dynamika wzrostu miała miejsce w latach 2000–2005, wówczas indeks wzrósł o 11%, m.in. dzięki przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Kolejny istotny wzrost wartości indeksu odnotowano w okresie 2010–2015, po kryzysie finansowym – wówczas dynamika wzrostu kształtowała się na poziomie 4%. W latach 2016–2020 indeks globalizacji KOF wynosił średnio 81 pkt i charakteryzował się bardzo niską zmiennością.

Pierwszym elementem indeksu globalizacji KOF jest indeks globalizacji ekonomicznej, którego wartości w latach 2000–2020 zostały przedstawione na rys. 2.

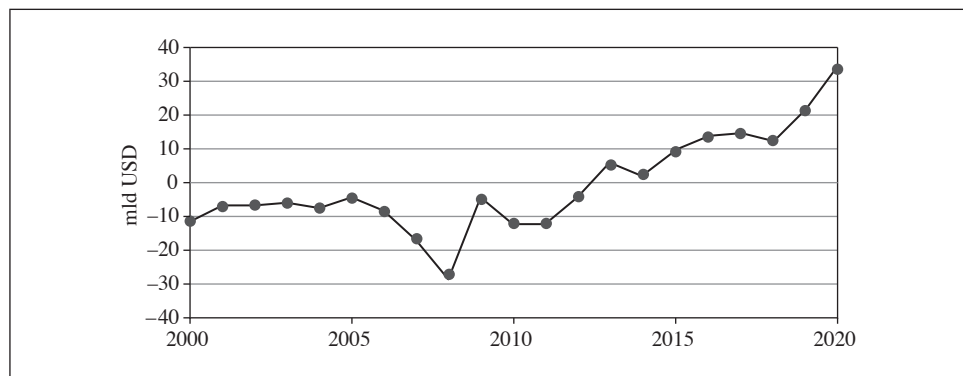
Rys. 2. Indeks globalizacji ekonomicznej dla Polski w latach 2000–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie (KOF Globalisation Index, 2022).

Indeks globalizacji ekonomicznej dla Polski wzrósł w badanym okresie o 23 pkt, co stanowi największy wzrost, jeśli chodzi o trzy indeksy wchodzące w skład

głównego indeksu globalizacji KOF. Największa dynamika wzrostu miała miejsce w latach 2000–2005, wówczas indeks wzrósł o 25%. W okresie 2006–2010 dynamika wzrostu kształtowała się na poziomie 3%, a w latach 2011–2015 na poziomie 8%. Indeks globalizacji ekonomicznej w latach 2016–2020 wyniósł średnio 73 pkt i charakteryzował się niską zmiennością.

Handel zagraniczny odgrywa decydującą rolę, jeśli chodzi o wzrost gospodarczy każdego państwa. Na początku XXI w. aktywność eksportowa Polski była na stosunkowo niskim poziomie. Pierwszy znaczący wzrost eksportu dóbr i usług miał miejsce w 2003 r. i był spowodowany integracją Polski z UE oraz dywersyfikacją partnerów handlowych (Drela, Malkowska i Zieziula, 2019, s. 41). Rozwój handlu był uwarunkowany wzrostem znaczenia dużych przedsiębiorstw, w szczególności korporacji transnarodowych, posiadających znaczny udział w międzynarodowej wymianie handlowej. W ostatnich latach widoczny jest również postęp w zakresie technologii, rozwój specjalizacji oraz kooperacji w produkcji, a także przyspieszenie tempa wzrostu produkcji nowych towarów. Zmniejszenie kosztów transportu i postęp technologiczny pozwoliły również na rozwój międzynarodowego handlu usługami, którego przedmiotem są zwłaszcza usługi specjalistyczne wymagające wysokich kwalifikacji zawodowych (Choroś-Mrozowska i Clowes, 2016, s. 99–100). Wśród towarów eksportowanych z Polski największy udział mają maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy, a do najczęściej eksportowanych usług należą usługi transportowe, telekomunikacyjne, informatyczne i informacyjne, a także usługi prawne, księgowe oraz doradztwo w zakresie zarządzania i public relations (GUS, 2021a).

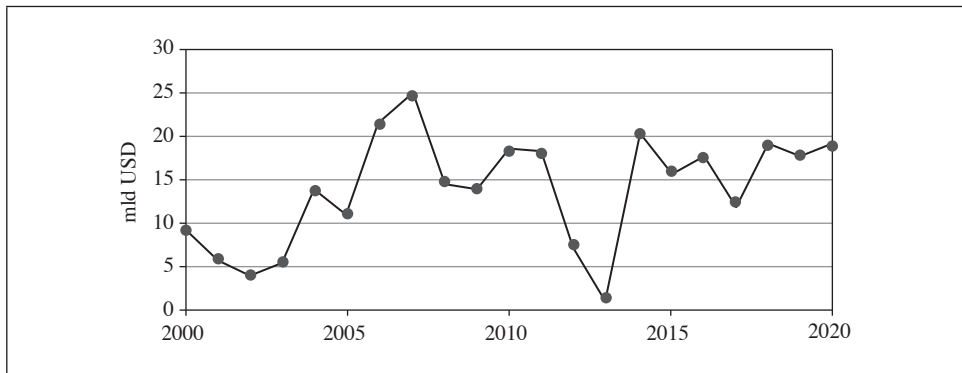
Rys. 3. Bilans handlu zagranicznego towarami i usługami Polski w latach 2000–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie (World Bank Open Data, 2022).

Od 2013 r. bilans handlu zagranicznego towarami i usługami w Polsce jest dodatni. W 2020 r. wyniósł on 34,3 mld USD, co stanowi wzrost o 55,5% w porów-

naniu z rokiem 2019 (zob. rys. 3). Zdolność polskich przedsiębiorstw do konkurowania na rynkach UE rośnie, zarówno dzięki konkurencji cenowej, jak i lepszej jakości produktów oraz innowacyjnych ofert (Drela, Malkowska i Zieziula, 2019, s. 46).

Na wartość indeksu globalizacji ekonomicznej mają wpływ również bezpośrednio inwestycje zagraniczne (BIZ) oraz inwestycje portfelowe, których wartości w latach 2000–2020 przedstawiono na rys. 4 i rys. 5.

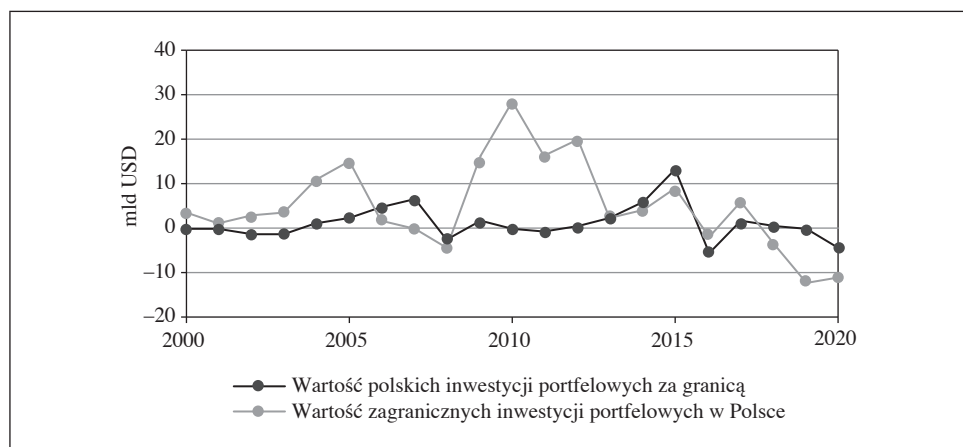

Rys. 4. Napływ kapitału w formie BIZ do Polski w latach 2000–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie (World Bank Open Data, 2022).

Polska od lat 90. XX w. jest importerm netto BIZ. W ciągu ostatnich trzech dekad odnotowano znaczący napływ BIZ – po przystąpieniu Polski do UE nastąpił systematyczny wzrost liczby firm z udziałem kapitału zagranicznego. Największy spadek wartości BIZ miał miejsce w latach 2012–2013, co było skutkiem wycofywania kapitału przez udziałowców zagranicznych w związku z kryzysem finansowym oraz zmniejszeniem wartości udzielanych kredytów (Przystupa, 2013, s. 8). Od 2015 r. widoczne jest zahamowanie ekspansji BIZ i odnotowywany jest spadek liczby firm z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce (Cieślik, 2019, s. 259–260). Przeprowadzone badania empiryczne wskazują, że większość gałęzi przemysłu i usług w Polsce znajduje się w drugiej fazie rozwoju BIZ, co oznacza, że napływające BIZ szybko rosną, a odpływające BIZ dopiero zaczynają się pojawiać lub zwiększać swoją wartość. Wraz z upływem czasu niektóre branże przechodzą do fazy trzeciej, którą cechuje dalszy wzrost odpływających BIZ i wyhamowywanie wzrostu napływających BIZ (Budnikowski i in., 2022, s. 33). W latach 2018–2020 nastąpiła stabilizacja napływu BIZ do Polski na poziomie 17–19 mld USD rocznie.

Wartość polskich inwestycji portfelowych za granicą po przystąpieniu Polski do UE systematycznie rosła; pierwszy odpływ polskiego kapitału z zagranicy miał miejsce w 2008 r. po wybuchu kryzysu finansowego. Z kolei wartość zagranicznych inwestycji portfelowych w Polsce była na wysokim poziomie w okresie 2009–2012, ponieważ skutki kryzysu finansowego dotknęły Polskę w znacznie mniejszym stopniu niż inne kraje europejskie. Od 2012 r. wartość zagranicznych inwestycji portfelowych w Polsce zaczęła spadać; natomiast w latach 2012–2015 wzrosła wartość polskich inwestycji portfelowych za granicą. Największy spadek polskich inwestycji portfelowych za granicą odnotowano w 2016 r., co było rezultatem m.in. zmian w strukturach grup kapitałowych i związanej z nimi likwidacji funduszy inwestycyjnych (Narodowy Bank Polski, 2017). Również w latach 2018–2020 zanotowano odpływ polskiego kapitału z zagranicy oraz odpływ zagranicznego kapitału w postaci inwestycji portfelowych z Polski.

Rys. 5. Inwestycje portfelowe w Polsce oraz polskie inwestycje portfelowe za granicą w latach 2000–2020

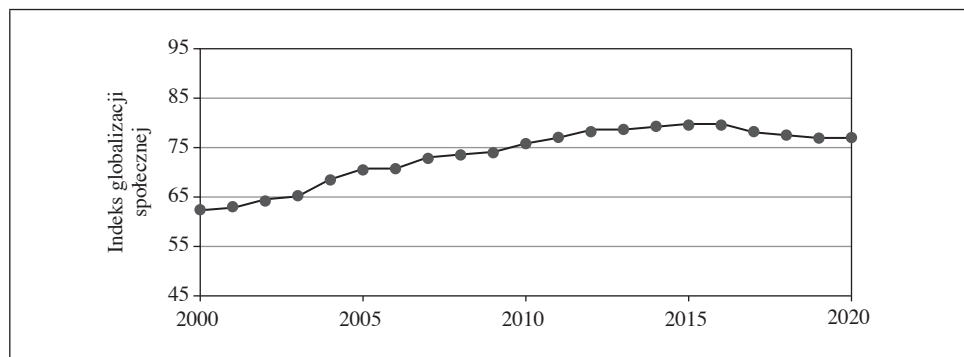
Źródło: opracowanie własne na podstawie (Narodowy Bank Polski, 2021).

Systematyczny wzrost bilansu handlu zagranicznego i stabilizacja napływu BIZ do Polski miały pozytywny wpływ na indeks globalizacji ekonomicznej, natomiast spadek zarówno wartości inwestycji portfelowych w Polsce, jak i polskich inwestycji portfelowych za granicą wpłynęły na ten indeks negatywnie.

Kolejnym elementem indeksu globalizacji KOF jest indeks globalizacji społecznej, którego wartości w latach 2000–2020 zostały przedstawione na rys. 6.

Indeks globalizacji społecznej wzrósł o 15 pkt w badanym okresie. Największa dynamika wzrostu miała miejsce w latach 2000–2005 – wówczas indeks globali-

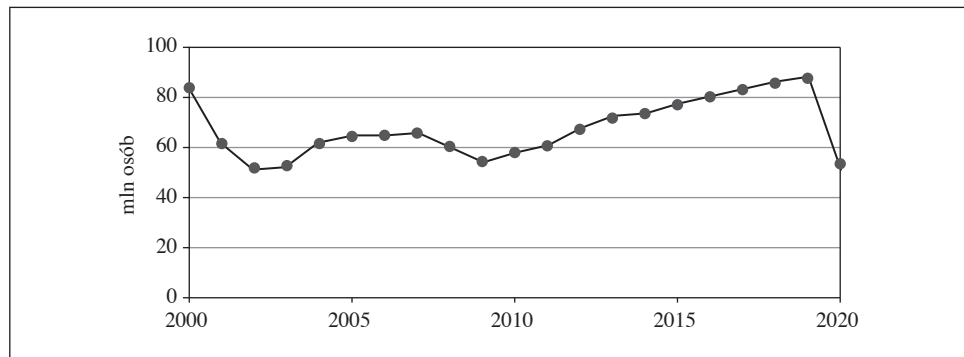
zacji społecznej wzrósł o 15%. W okresie 2006–2010 dynamika wzrostu kształtowała się na poziomie 7%, a w latach 2011–2015 na poziomie 4%. Najwyższą wartość tego indeksu, wynoszącą 80 pkt, odnotowano w 2016 r. W tym samym roku wartość indeksu globalizacji społecznej zaczęła spadać i w 2020 r. wyniosła 77 pkt.

Rys. 6. Indeks globalizacji społecznej dla Polski w latach 2000–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie (KOF Globalisation Index, 2022).

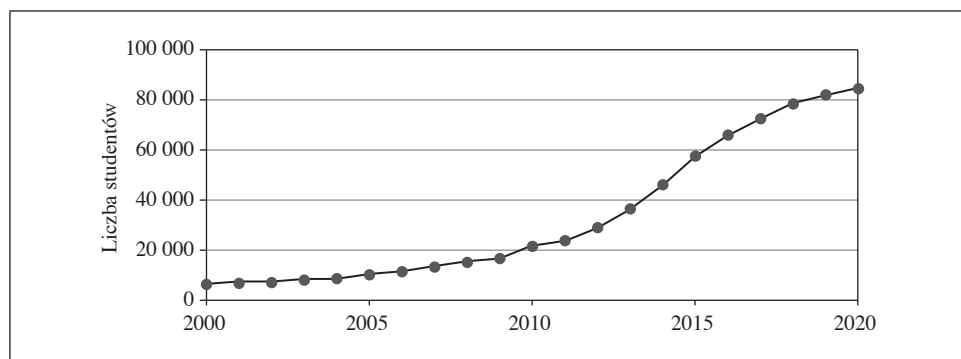
Pierwszym elementem globalizacji społecznej jest globalizacja interpersonalna. Od początku XXI w. nastąpiło zwiększenie mobilności ludzi, a sektor turystyczny zaczął wykazywać się wyjątkową dynamiką (Ślęzak, 2018, s. 51). Jedną z największych na świecie branż gospodarki jest obecnie turystyka. Od 2009 do 2019 r. wzrosła liczba turystów odwiedzających Polskę (zob. rys. 7), a tym samym zwiększyły się przychody z turystyki (World Bank Open Data, 2022).

Rys. 7. Podróże nierezydentów do Polski w latach 2000–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie (World Bank Open Data, 2022).

W 2020 r. nastąpiło ograniczenie ruchu turystycznego na całym świecie w związku z pandemią COVID-19. Sytuacja kryzysowa nie wpłynęła jednak znacząco na widoczny od początku XXI w. wzrost liczby studentów zagranicznych w Polsce (zob. rys. 8).

Rys. 8. Liczba studentów zagranicznych w Polsce w latach 2000–2020

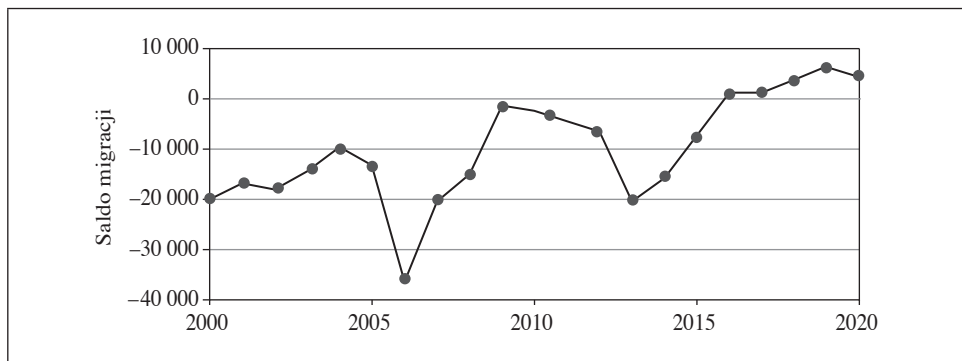
Źródło: opracowanie własne na podstawie (GUS, 2021b).

W roku akademickim 2020/2021 w Polsce studiowało 84,7 tys. studentów zagranicznych, czyli 2,5 tys. więcej niż w roku poprzednim. Najliczniejszą grupą byli studenci z Ukrainy i Białorusi. Studenci zagraniczni stanowili ok. 7% ogółu studentów w kraju (GUS, 2021b).

Migracje międzynarodowe wpływają na rozwój społeczny i gospodarczy. Na początku XXI w. Polska była postrzegana jako kraj emigracyjny (Matkowska, 2011, s. 89–90). Migracje Polaków za granicę najczęściej miały charakter zarobkowy i były związane z chęcią poprawy sytuacji ekonomicznej, polepszenia warunków życia i stabilizacją (Wojtaszak, 2022, s. 178). Głównymi kierunkami emigracji Polaków od wielu lat są Wielka Brytania i Niemcy. Z kolei imigranci przybywający do Polski to w większości osoby powracające z emigracji (GUS, 2020). Skala imigracji do Polski od 2015 r. wzrosła przez migracje Ukraińców związane z wybuchem konfliktu we wschodniej Ukrainie (Jaroszewicz, 2015, s. 4).

Saldo migracji na pobyt stały od 2016 r. jest dodatnie, co oznacza, że liczba imigracji przewyższa liczbę emigracji (zob. rys. 9). W 2020 r. saldo migracji zagranicznych na pobyt stały wyniosło 4,5 tys. Polska z kraju typowo emigracyjnego przekształca się w kraj emigracyjno-imigracyjny (GUS, 2020).

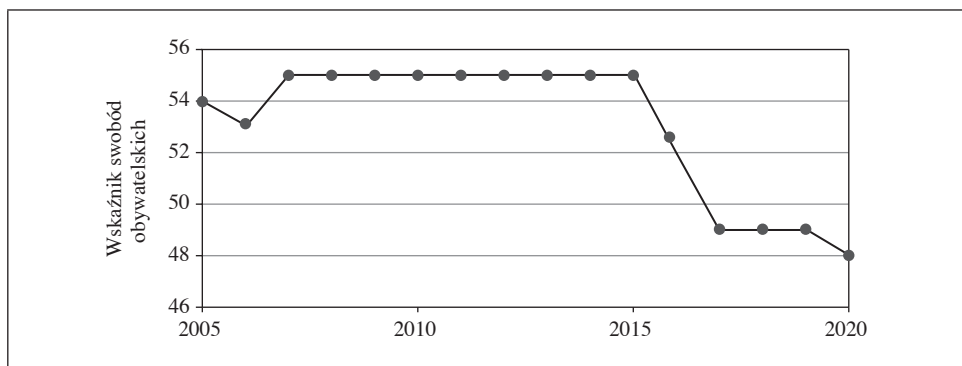
W obszarze globalizacji społecznej niekorzystną tendencją jest spadek Polski w rankingu wolności mediów World Press Freedom Index. W 2015 r. Polska znajdowała się na 18. miejscu w rankingu, w kolejnych latach pozycja ta znacząco spadła, a w 2020 r. Polska zajęła 62. miejsce (Reporters without Borders, 2022).

Rys. 9. Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały w Polsce w latach 2000–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Bank Danych Lokalnych, 2022).

W przypadku globalizacji społecznej pod uwagę brany jest również wskaźnik swobód obywatelskich, który informuje o stopniu wolności słowa i zrzeszania się, praworządności i autonomii osobistej (Freedom House, 2021). Jego niższa wartość wskazuje na mniej swobód.

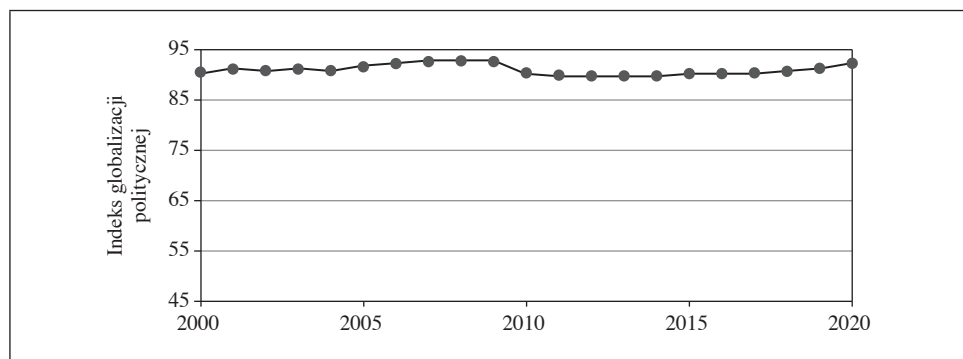

Rys. 10. Wskaźnik swobód obywatelskich dla Polski w latach 2005–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Our World in Data, 2022).

Wskaźnik ten jest publikowany od 2005 r. W latach 2015–2020 jego wartość dla Polski znacząco spadła (zob. rys. 10), co negatywnie wpłynęło na wartość indeksu globalizacji społecznej.

Ostatnim elementem indeksu globalizacji KOF jest indeks globalizacji politycznej, którego wartości dla Polski w latach 2000–2020 zostały przedstawione na rys. 11.

Rys. 11. Indeks globalizacji politycznej dla Polski w latach 2000–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie (KOF Globalisation Index, 2022).

Indeks globalizacji politycznej w badanym okresie charakteryzował się bardzo niską zmiennością i przyjmował najwyższe wartości spośród pozostałych indeksów wchodzących w skład głównego indeksu globalizacji KOF. Średnia wartość indeksu globalizacji politycznej w latach 2000–2020 wynosiła 91 pkt. Wartość indeksu wzrosła o 2 pkt w badanym okresie i w 2020 r. wyniosła 93 pkt.

Na wysoki poziom globalizacji politycznej w Polsce wpływają m.in.: liczne ambasady znajdujące się na terenie kraju (96), członkostwo w UE, ONZ, NATO, Grupie Wyszehradzkiej, OECD czy Inicjatywie Środkowoeuropejskiej, liczba organizacji pozarządowych zorientowanych międzynarodowo (ok. 12,5 tys.), a także liczba osób zaangażowanych w misje pokojowe – w 2020 r. ponad 115 tys. polskich żołnierzy wzięło udział w 58 misjach pokojowych i humanitarnych (Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2020).

Podsumowując, Polska jest znacznie bardziej umiędzynarodowiona w obszarze politycznym niż społecznym i ekonomicznym, jednak to w sferze ekonomicznej nastąpił największy wzrost indeksu globalizacji w badanym okresie, co było spowodowane rozwojem handlu zagranicznego i wzrostem inwestycji napływających do kraju. Natomiast od 2016 r. widoczny jest spadek indeksu globalizacji społecznej, do którego przyczyniły się m.in. spadek Polski w rankingu wolności mediów i ograniczenie swobód obywatelskich.

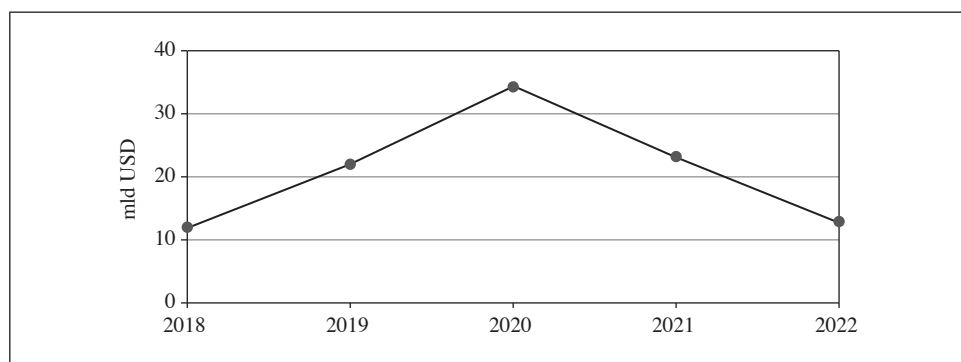
4. Wpływ pandemii COVID-19 oraz konfliktu ukraińsko-rosyjskiego na polską gospodarkę i zachodzące w niej procesy globalizacyjne

Wybuch pandemii w 2020 r. skutkowało wprowadzeniem licznych ograniczeń aktywności społecznej i gospodarczej. Restrykcje wpłynęły negatywnie na światową gospodarkę, w niektórych krajach wstrzymano produkcję, co spowodowało

zaburzenia w funkcjonowaniu handlu międzynarodowego i globalnych łańcuchów dostaw (Wąsiński i Wnukowski, 2020, s. 35). Ponadto ograniczono mobilność ludzi na świecie zarówno w sensie turystycznym, jak i zawodowym oraz edukacyjnym.

Polska gospodarka w 2021 r. zmagająca się z wyzwaniem, takim jak kryzys gospodarczo-zdrowotny czy rosnąca inflacja. Agresja Rosji na Ukrainę w 2022 r. spowodowała problemy z dostawami żywności oraz wywołała kryzys energetyczny, co istotnie przyczyniło się do dalszego wzrostu inflacji (Celi i in., 2022, s. 141–147). Należy także dodać, że w Europie wystąpił największy kryzys uchodźczy od czasów II wojny światowej (Geograficzno-polityczny Atlas Polski, 2022).

Pandemia COVID-19 oraz konflikt ukraińsko-rosyjski miały znaczący wpływ na gospodarkę globalną i procesy, które w niej zachodzą. Zarówno wybuch pandemii, jak i wojna w Ukrainie wpłynęły negatywnie na handel zagraniczny.

Rys. 12. Bilans handlu zagranicznego towarami i usługami Polski w latach 2018–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie (World Bank Open Data, 2022).

Handel zagraniczny w okresie pandemii był prowadzony w warunkach licznych ograniczeń w zakresie działalności gospodarczej. Mimo to w pierwszym roku pandemii Polska zanotowała ponadprzeciętne wyniki eksportowe, z uwagi na skokową deprecjację złotówki wobec euro i dolara (zob. rys. 12). Zatem jednym z głównych czynników stymulujących polski eksport w czasie pandemii był kurs walutowy. Kierunki geograficzne eksportu towarów z Polski w tym okresie uległy zdywersyfikowaniu, natomiast w polskim imporcie nastąpił wzrost koncentracji na dziesięciu najważniejszych partnerach handlowych. W czasie pandemii usługi oparte w całości na przemieszczaniu się osób i ich przebywaniu za granicą zostały ograniczone, co wpłynęło negatywnie na bilans handlu zagranicznego usługami (Dziembała i in., 2022, s. 16–22).

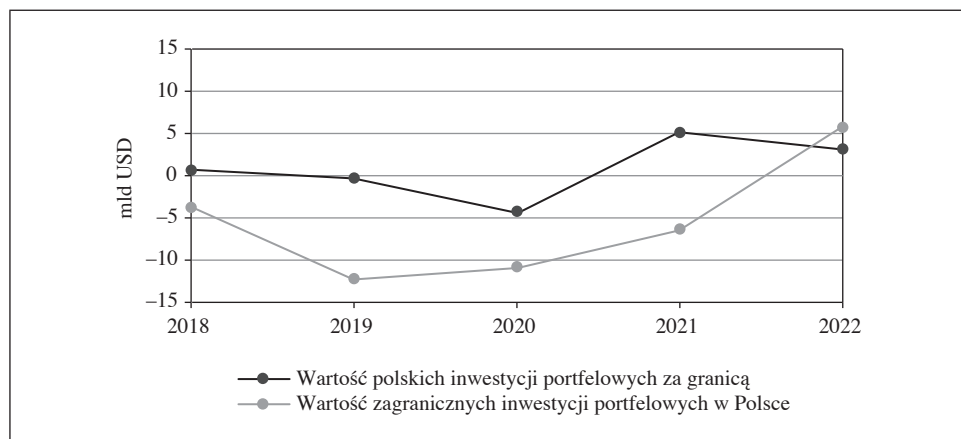
W 2021 r. oraz 2022 r. nastąpił spadek bilansu handlu zagranicznego towarami. Saldo obrotów towarowych było wówczas ujemne i wynosiło odpowiednio

–8,7 mld USD i –25,5 mld USD. Z kolei wartość eksportu usług, po wyhamowaniu w pierwszym roku pandemii, w kolejnych latach wzrosła, dzięki czemu bilans handlu zagranicznego towarami i usługami był dodatni pomimo znaczącego spadku w porównaniu z 2020 r. (Narodowy Bank Polski, 2023).

W 2022 r. saldo obrotów towarowych wyraźnie spadło, na co wpływ miała agresja Rosji na Ukrainę. Wybuch wojny spowodował zakłócenia w łańcuchach produkcyjnych – znalazło to odzwierciedlenie w wydłużonych terminach dostaw i znacznie wyższych cenach. W 2022 r. widoczna była zmiana zarówno w bilansie handlowym, jak i w kierunkach przepływu towarów. Z listy najważniejszych rynków zbytu zniknęła Rosja, a Ukraina zajęła 12. miejsce. Eksport w tym kierunku wzrósł niemal o połowę – 47,2% (Polski Instytut Ekonomiczny, 2023a).

Jeśli chodzi o wyniki polskiego handlu zagranicznego w 2022 r., dużą rolę odgrywały kursy walut i sytuacja na rynkach finansowych. Średnia inflacja konsumencka w Polsce w 2021 r. wyniosła 5,1%, a w 2022 r. 14,4%. Jako przyczyny wzrostu inflacji w Polsce należy wymienić ożywienie aktywności gospodarczej po pandemii, wojnę w Ukrainie oraz związane z nią przerwy w dostawach wielu surowców, a także wzrost cen gazu i ropy naftowej na świecie. Wysokie ceny żywności spowodowane były wzrostem kosztów transportu oraz wstrzymaniem dostaw zbóż z Ukrainy (Kępka i Pająk, 2022).

Wzrost inflacji w Polsce przełożył się na wzrost stóp procentowych. Tym samym wartość inwestycji portfelowych w Polsce w okresie 2021–2022 wzrosła w porównaniu z latami 2019–2020 (zob. rys. 13).

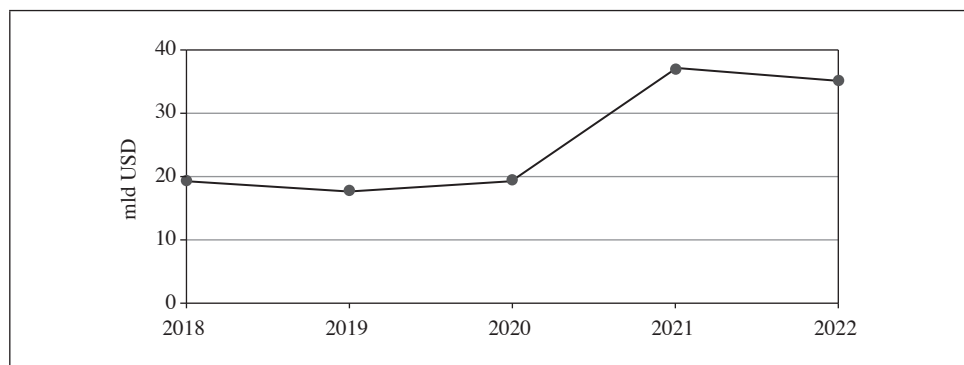
Rys. 13. Inwestycje portfelowe w Polsce oraz polskie inwestycje portfelowe za granicą w latach 2018–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Narodowy Bank Polski, 2023).

W 2022 r. zarejestrowano duży napływ kapitału zagranicznego inwestowanego w polskie papiery wartościowe. Dodatkowo saldo zagranicznych inwestycji portfelowych wyniosło 5,8 mld USD i było rezultatem napływu inwestycji na polski rynek papierów dłużnych (Narodowy Bank Polski, 2023).

Wartość polskich inwestycji portfelowych za granicą znacząco wzrosła w 2021 r. – wówczas rezydenci nabywali głównie papiery udziałowe, dzięki czemu saldo inwestycji portfelowych za granicą było dodatnie i wyniosło 5 mld USD. W 2022 r. nastąpił z kolei odpływ kapitału z zagranicznego rynku papierów udziałowych. Rezydenci zainwestowali wówczas 4,1 mld USD w zagraniczne papiery dłużne, co również było spowodowane wzrostem stóp procentowych (Narodowy Bank Polski, 2023).

W 2021 r. oraz 2022 r. odnotowano także napływ kapitału zagranicznego do Polski w formie BIZ (zob. rys. 14).

Rys. 14. Napływ kapitału w formie BIZ do Polski w latach 2018–2022

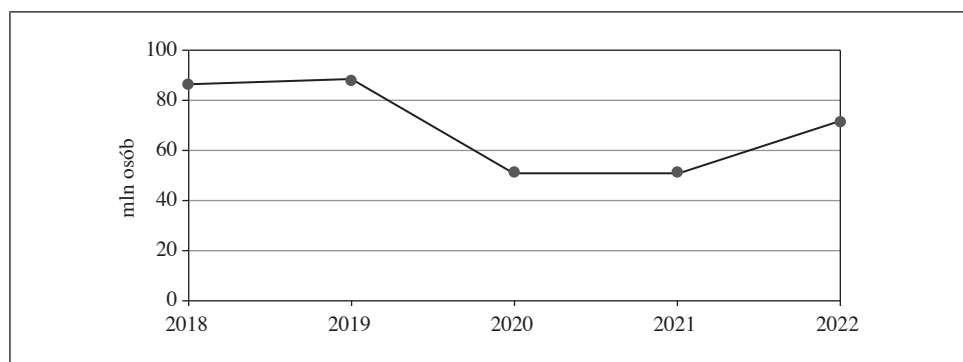
Źródło: opracowanie własne na podstawie (World Bank Open Data, 2022).

W latach 2018–2020 wartość BIZ w Polsce utrzymywała się na podobnym poziomie. Ożywienie gospodarcze w 2021 r. przyczyniło się do wzrostu strumieni BIZ napływających do krajów rozwiniętych względem krajów rozwijających się. Polski Instytut Ekonomiczny (2023b) wskazuje, że 134% więcej BIZ napłynęło do krajów rozwiniętych w 2021 r. (r/r), natomiast wartość BIZ w Polsce wzrosła niemal dwukrotnie w porównaniu z 2020 r.

Rok 2022 nie był sprzyjający, jeśli chodzi o podejmowanie decyzji inwestycyjnych, z uwagi na rosnącą inflację, obawy przed recesją, perturbacje na rynkach finansowych, przybierające na sile napięcia geopolityczne, wzrost stóp procentowych oraz problemy z łańcuchem dostaw. Globalne BIZ spadły wówczas o 12% do 1,3 bln USD (r/r). Polska zanotowała spadek napływających BIZ o 6% w 2022 r., jednak w dużej mierze był to efekt wysokiej bazy odniesienia z 2021 r. (Chrostowski, 2023).

Firmy z kapitałem zagranicznym osiągnęły w 2021 r. bardzo dobre wyniki finansowe, a zatem znaczenie reinwestowanych zysków w 2022 r. było większe niż transferu nowego kapitału z zagranicy. W efekcie przepływy pochodziły z państw o największym zaangażowaniu kapitałowym w Polsce, takich jak Hiszpania i Niemcy (Business Insider, 2022).

Wybuch pandemii COVID-19 przyczynił się do zmian w obszarze globalizacji społecznej. Po ogłoszeniu pandemii w 2020 r. wyjazdy turystyczne zostały wstrzymane na całym świecie lub odbywały się w minimalnym zakresie (Staszewska, 2022, s. 108). Na rys. 15 przedstawiono spadek liczby turystów w Polsce w okresie pandemii.

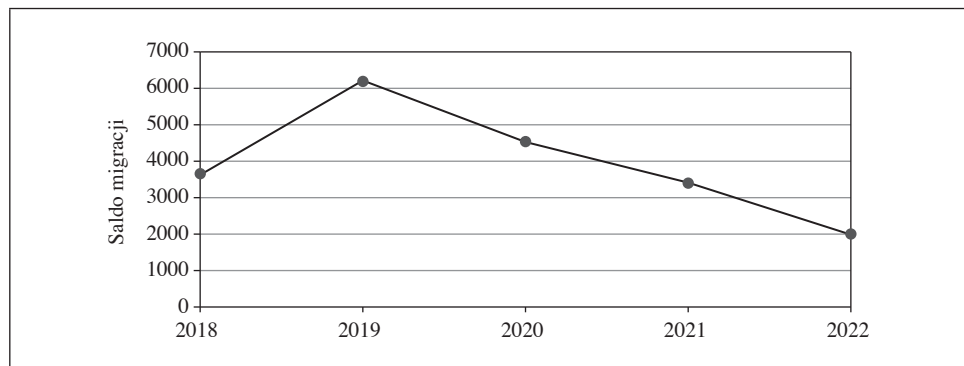
Rys. 15. Podróże niezydentów do Polski w latach 2018–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie (World Bank Open Data, 2022).

Liczba turystów odwiedzających Polskę w pierwszych dwóch latach pandemii spadła o ok. 40% w porównaniu z 2018 i 2019 r. Pomimo wybuchu wojny w Ukrainie w 2022 r. ruch turystyczny w Polsce uległ poprawie i liczba podróży niezydentów do Polski wzrosła, jednak była ona niższa niż w okresie poprzedzającym wybuch pandemii.

Należy również wskazać, że od 2019 r. widoczny jest spadek salda migracji, który zaprezentowano na rys. 16.

Pandemia wpłynęła negatywnie na migracje na całym świecie – znacznie ograniczono wówczas transport lądowy i powietrzny, a także morski. Ponadto wprowadzone restrykcje dla imigrantów wiązały się z utratą pracy lub znacznym zmniejszeniem zarobków (Brzozowski i in., 2020, s. 87). Wyniki badania „Pracownik zagraniczny w dobie pandemii”, przeprowadzonego przez firmę EWL wskazały, że aż 39% imigrantów musiało znaleźć nową pracę w związku z pandemią (EWL, 2020).

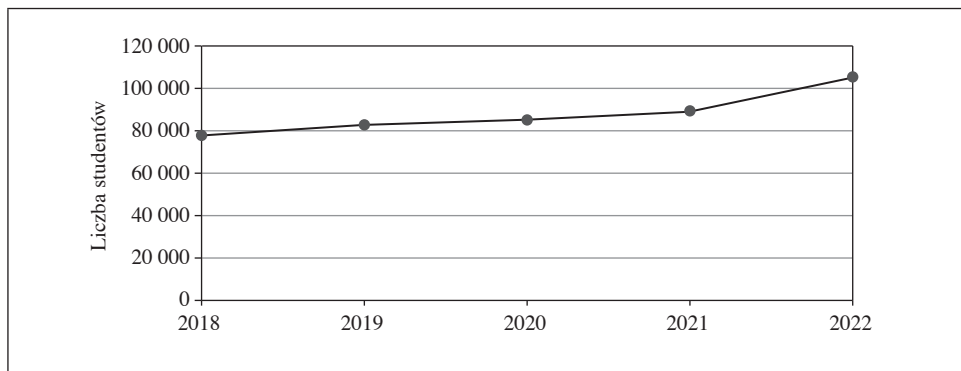
Rys. 16. Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały w Polsce w latach 2018–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Bank Danych Lokalnych, 2022).

Wybuch wojny w Ukrainie spowodował napływ migrantów z Ukrainy do Polski. W szczycie, który przypadł na lato 2022 r., w Polsce przebywało ok. 1,4 mln uchodźców z Ukrainy, natomiast pod koniec 2022 r. liczba ta spadła do 950 tys. osób. Większość obywateli Ukrainy przebywa w Polsce, korzystając z ochrony czasowej, zatem nie zostali oni uwzględnieni podczas obliczania salda migracji na pobyt stały. Niemal wszyscy migranci to ludzie młodzi, w wieku produkcyjnym bądź przedprodukcyjnym. Demografia Polski uległa zmianie – pracujący wcześniej młodzi Ukraińcy wrócili do swojego kraju, a do Polski emigrowały kobiety z dziećmi. W 2022 r. kobiety i dzieci stanowiły ok. 87% obywateli Ukrainy przebywających w Polsce, z czego dzieci i młodzież ok. 43% (Urząd do Spraw Cudzoziemców, 2023).

Pomimo trwającej pandemii liczba zagranicznych studentów w Polsce w 2020 oraz 2021 r. rosła (zob. rys. 17). W 2022 r. wojna w Ukrainie spowodowała natomiast największy w historii wzrost liczby zagranicznych studentów w Polsce.

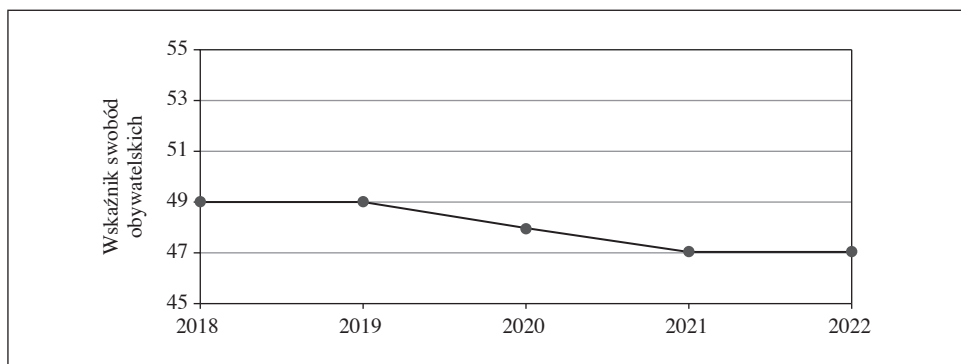
W 2022 r. w Polsce studiowało ponad 105 tys. obcokrajowców, z czego najliczniejszą grupę stanowiły osoby z Ukrainy (45,6%) i Białorusi (11,4%) (GUS, 2023). Wojna w Ukrainie wpłynęła również na liczbę uczniów z Ukrainy w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych – przed wybuchem wojny do polskich szkół uczęszczały ok. 102 tys. uczniów ukraińskich, a w 2022 r. liczba ta wzrosła do 192 tys. B. Olszewska-Łabędź (2022, s. 126–127) wskazuje, że istotną kwestią jest wprowadzanie do szkół asystentów międzykulturowych, pomagających uczniom i nauczycielom w porozumiewaniu się, a także umożliwiających dzieciom szybsze przyswajanie omawianych w klasie treści. Pobyt obywateli Ukrainy w Polsce w dłuższym okresie może się przyczynić do zwiększenia różnorodności kulturowej.

Rys. 17. Liczba studentów zagranicznych w Polsce w latach 2018–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie (GUS, 2023).

Niekorzystną tendencją w obszarze globalizacji społecznej jest dalszy spadek Polski w rankingu swobód obywatelskich (zob. rys. 18). W związku z wybuchem pandemii liczne ograniczenia praw człowieka i praw obywatelskich były wprowadzane przez dekryty, z pominięciem zasad legalizmu (Ślęzak, 2021).

Rys. 18. Wskaźnik swobód obywatelskich w Polsce w latach 2018–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Our World in Data, 2022).

W 2021 i 2022 r. miał również miejsce dalszy spadek Polski w rankingu wolności mediów. Polska w rankingu z 2022 r. znalazła się na 66. miejscu, co stanowi spadek o cztery miejsca w porównaniu z 2020 r. (Reporters without Borders, 2022).

W odpowiedzi na inwazję Rosji na Ukrainę większość krajów należących do OECD ogłosiła wprowadzenie sankcji wobec Rosji. Nałożone restrykcje były związane z transakcjami finansowymi, zamrożeniem aktywów banków rosyjskich oraz

osób prywatnych, zakazem eksportu zaawansowanych technologii do Rosji, a także zamknięciem przestrzeni powietrznej dla samolotów lecących do Rosji (Funakoshi, Lawson i Deka, 2022). Zjednoczenie wielu krajów na świecie w obliczu wojny w Ukrainie może wpłynąć pozytywnie na procesy globalizacji politycznej.

5. Zakończenie

Od początku XXI w. widoczny jest rozwój procesów globalizacyjnych zachodzących w Polsce. W latach 2000–2020 Polska była najbardziej umiędzynarodowiona w obszarze politycznym, następnie w obszarze społecznym, a najmniej w obszarze ekonomicznym. Zarówno wybuch pandemii COVID-19 w 2020 r., jak i agresja Rosji na Ukrainę w znacznym stopniu wpłynęły na polską gospodarkę i zachodzące w niej procesy globalizacyjne. Od 2020 r. widoczny jest spadek w polskim bilansie handlu zagranicznego. W związku z inwazją Rosji na Ukrainę wiele krajów, w tym Polska, stanęło przed koniecznością dywersyfikacji partnerów handlowych, co pozytywnie wpłynie na procesy globalizacji ekonomicznej. W okresie 2021–2022 znacząco wzrosła wartość BIZ oraz inwestycji portfelowych w Polsce, co również będzie miało pozytywny wpływ na ekonomiczny aspekt globalizacji. Z kolei w obszarze globalizacji społecznej w latach 2020–2022 można było zaobserwować negatywne tendencje, takie jak znaczny spadek liczby turystów odwiedzających Polskę, ograniczenie swobód obywatelskich w okresie pandemii, dalszy spadek Polski w rankingu wolności mediów oraz spadek salda migracji zagranicznych na pobyt stały. Dla indeksu globalizacji społecznej w kolejnych latach istotny będzie czas pobytu w Polsce uchodźców z Ukrainy. Obecnie większość z nich korzysta z ochrony czasowej, jednak długość konfliktu w Ukrainie zdecyduje o tym, czy obywatele Ukrainy zamieszkają w Polsce na stałe. W obliczu agresji Rosji na Ukrainę wiele państw wprowadziło sankcje wobec Rosji, co przyczyniło się do umocnienia współpracy międzynarodowej, która może wpłynąć pozytywnie na procesy globalizacji politycznej. Kierunek zmian procesów globalizacyjnych w Polsce będzie zależał od długości trwania konfliktu ukraińsko-rosyjskiego, konieczne jest zatem podjęcie dalszych badań w tym zakresie.

Konflikt interesu

Autorka deklaruje brak konfliktu interesów.

Literatura

- Bank Danych Lokalnych. (2022). Pobrane z: <https://bdl.stat.gov.pl/> (data dostępu: 29.03.2023).
- Bąkiewicz, A. (2016). Wokół globalizacji. W: A. Bąkiewicz (red.), *Gospodarka i społeczeństwo w dobie globalizacji*. Wydawnictwo Akademickie DIALOG.

- Brzozowski, J., Kaczorowski, K., Pędziwiatr, K. i Wiktor-Mach, D. (2020). *Pandemia COVID-19 a sytuacja imigrantów w Krakowie. Raport OWIM*. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. Pobrane z: https://owim.uek.krakow.pl/wp-content/uploads/user-files/reports/OWIM_Raport_Migranci_COVIDrevised.pdf (data dostępu: 9.09.2023).
- Budnikowski, A., Czarny, E., Folfas, P., Kuźnar, A., Leven, B. i Przeździecka, E. (2022). *Polskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Stan po 30 latach od rozpoczęcia transformacji ustrojowej*. Oficyna Wydawnicza SGH – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- Business Insider. (2022). *Przybywa zagranicznych inwestycji w Polsce. NBP ujawnił najnowsze statystyki*. Pobrane z: <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/tyldezagranicazainwestowala-w-polsce-kwota-robi-wrazenie/hcdhksv> (data dostępu: 9.09.2023).
- Celi, G., Guarascio, D., Reljic, J., Simonazzi, A. i Zezza, F. (2022). The Asymmetric Impact of War: Resilience, Vulnerability and Implications for EU Policy. *Intereconomics. Review of European Economic Policy*, 57(3), 141–147. <https://doi.org/10.1007%2Fs10272-022-1049-2>
- Choroś-Mrozowska, D. i Clowes, D. (2016). *Handel usługami w warunkach globalizacji*. W: B. Szopa, E. Ślęzak (red.), *Finansowe aspekty globalizacji*. PWE.
- Chrostowski, G. (2023). *BIZ w Polsce rosną jak na drożdżach. Po pandemii uległy podwojeniu!* Pobrane z: <https://obserwatorgospodarczy.pl/2023/07/06/biz-w-polsce-rosna-jak-na-drozdzach-po-pandemii-ulegly-podwojeniu/> (data dostępu: 9.09.2023).
- Cieślik, A. (2019). Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce: stan obecny i perspektywy rozwoju. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*, 17(1), 245–263. <https://doi.org/10.36874/RIESW.2019.1.11>
- Czerny, M. (2005). *Globalizacja a rozwój*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dreher, A. (2006). Does Globalization Affect Growth? Empirical Evidence from a New Index of Globalization. *Applied Economics*, 38(10), 1091–1110. <https://doi.org/10.1080/00036840500392078>
- Drela, K., Malkowska, A. i Zieziula, J. (2019). *Handel zagraniczny. Obroty towarowe i usługowe Polski w ujęciu regionalnym. Wybrane zagadnienia*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Dziembała, M., Kos-Łabędowicz, J., Talar, S., Kokoszka, W., Matczuk, J., Olsza, C., Sopala, J., Stawecki, P., Ujma, S., Urbańska, S., Zajac, J. i Zmarlak, B. (2022). *Polski eksport w warunkach pandemii COVID-19. Raport*. Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach. Pobrane z: https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/user_upload/akademia/aktualnosci/2022/4/Raport_Polski_eksport_w_czasie_pandemii_COVID-19_2022.pdf (data dostępu: 9.09.2023).
- EWL. (2020). *Pracownik zagraniczny w dobie pandemii. II edycja*. Pobrane z: <https://ewl.com.pl/raportewl-s-a-pracownik-zagraniczny-w-dobie-pandemii-ii-edycja-pdf/> (data dostępu: 9.09.2023).
- Freedom House. (2021). *Freedom in the World 2021*. Pobrane z: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-02/FIW2021_World_02252021_FINAL-web-upload.pdf (data dostępu: 9.09.2023).

Funakoshi, M., Lawson, H. i DeKa, K. (2022). *Tracking Sanctions against Russia*. Reuters. Pobrane z: <https://www.reuters.com/graphics/UKRAINE-CRISIS/SANCTIONS/byvrjen-zmve/> (data dostępu: 18.01.2023).

Geograficzno-polityczny Atlas Polski. (2022). *Mapa tygodnia: Uchodźcy z Ukrainy (od początku wojny do końca marca)*. Pobrane z: <http://atlas2022.uw.edu.pl/mapa-tygodnia-uchodzczy-z-ukrainy-od-poczatku-wojny-do-konca-marca/> (data dostępu: 18.01.2023).

Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Polity Press.

Gilpin, R. (2001). *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. Princeton University Press.

Grzybowska, A. (2013). Globalizacja – szanse i zagrożenia. *Studia Ekonomiczne / Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach*, 139, 10–19.

GUS. (2020). *Sytuacja demograficzna Polski do 2019 r. Migracje zagraniczne ludności w latach 2000–2019*. Główny Urząd Statystyczny.

GUS. (2021a). *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego*. Główny Urząd Statystyczny.

GUS. (2021b). *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2020/2021 (wyniki wstępne)*. Główny Urząd Statystyczny.

GUS. (2023). *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2022/2023 (wyniki wstępne)*. Główny Urząd Statystyczny.

Jaroszewicz, M. (2015). Kryzysowa migracja Ukraińców. *Komentarze OSW*, 187.

Kępka, A. i Pająk, N. (2022). Wpływ wojny w Ukrainie na wysokość inflacji w Polsce. *Studia Ekonomiczne, Prawne i Administracyjne*, 1(4), 59–72. <https://doi.org/10.24136/sepia.2022.020>

KOF Globalisation Index. (2022). Pobrane z: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (data dostępu: 5.01.2023).

Maśloch, P. (2005). Globalizacja i jej wpływ na rozwój współczesnej cywilizacji. *Przebieg biorczość – Edukacja*, 1, 17–26.

Matkowska, M. (2011). Współczesne problemy migracji w Polsce. *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, 24, 89–102.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych. (2020). *Misje dyplomatyczne, urzędy konsularne i organizacje międzynarodowe w Polsce*. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/misje-dyplomatyczne-urzed-y-konsularne-i-organizacje-miedzynarodowe-w-polsce> (data dostępu: 13.01.2023).

Narodowy Bank Polski. (2017). *Międzynarodowa pozycja inwestycyjna Polski w 2016 r.*

Narodowy Bank Polski. (2021). *Bilans Płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej za IV kwartał 2020 r.*

Narodowy Bank Polski. (2023). *Bilans Płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej za IV kwartał 2022 r.*

Nowak, A. Z. (2018). Jaka przyszłość globalnej gospodarki? W: J. Y. Lin, A. Z. Nowak (red.), *Nowa polityka strukturalna w warunkach otwartej gospodarki rynkowej*. Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.

Olszewska-Łabędź, B. (2022). Wyzwania systemu edukacji w Polsce wobec ataku Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. *Humanistic Corpus*, 47, 122–127.

Our World in Data. (2022). Pobrane z: <https://ourworldindata.org/grapher/civil-liberties-score-fh?tab=chart&country=~POL> (data dostępu: 9.09.2023).

Polski Instytut Ekonomiczny. (2023a). *Nowe oblicze globalnego handlu. Czy mamy do czynienia z reshoringiem?* Pobrane z: <https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2023/04/Nowe-oblicze-globalnego-handlu.pdf> (data dostępu: 9.09.2023).

Polski Instytut Ekonomiczny. (2023b). *O 134 proc. wzrosła wartość BIZ w krajach rozwiniętych w 2021 r.* Pobrane z: <https://pie.net.pl/o-134-proc-wzrosla-wartosc-biz-w-krajach-rozwinietych-w-2021-r/> (data dostępu: 9.09.2023).

Przystupa, J. (2013). Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce według danych Narodowego Banku Polskiego. W: *Inwestycje zagraniczne w Polsce 2011–2013* (s. 7–21). Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur.

Reporters without Borders. (2022). Pobrane z: <https://rsf.org/en/index> (data dostępu: 9.09.2023).

Rosińska-Bukowska, M. (2014). Procesy globalizacji i ich wpływ na gospodarkę żywnościową i rolnictwo – przez pryzmat działalności korporacji transnarodowych. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie – Problemy Rolnictwa Światowego*, 14(1), 97–107. <https://doi.org/10.22630/prs.2014.14.1.10>

Staszewska, A. (2022). Zarządzanie kryzysem w turystyce podczas pandemii COVID-19. *Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania GWSH*, 17, 100–109. <https://doi.org/10.53259/2022.17.11>

Ślęzak, E. (2018). Globalizacja a mobilność. W: B. Szopa, E. Ślęzak (red.), *Społeczne aspekty globalizacji*. PWE.

Ślęzak, E. (2021). Współczesne państwo narodowe a globalizacja w świetle pandemii SARS-CoV-2. W: E. Ślęzak, D. Choroś-Mrozowska, M. Michorowski (red.), *Od gospodarstwa domowego do gospodarki globalnej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

Urząd do Spraw Cudzoziemców. (2023). *Obywatele Ukrainy w Polsce – aktualne dane migracyjne*. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/udsc/obywatele-ukrainy-w-polsce--aktualne-dane-migracyjne> (data dostępu: 9.09.2023).

Wąsiński, M. i Wnukowski, D. (2020). Skutki pandemii dla gospodarki światowej. W: P. Sasnal (red.), *Raport PISM: Konsekwencje pandemii COVID-19 dla stosunków międzynarodowych* (s. 35–39). Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.

Wojtaszak, A. (2022). Główne determinanty migracji zarobkowych Polaków do państw Unii Europejskiej po 2004 roku i ich następstwa. *Acta Politica Polonica*, 2(54), 175–186.

World Bank Open Data. (2022). Pobrane z: <https://data.worldbank.org> (data dostępu: 9.09.2023).